

УДК 332.33 (292.451)

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ АДМІНІСТРАТИВНИХ ОБЛАСТЕЙ РЕГІОНУ КАРПАТ УКРАЇНИ

Газуда Л.М.
Газуда М.В.
Дяченко І.Б.

У статті розглянуто актуальні проблеми використання земельних ресурсів регіону Карпат України та земель лісового фонду Закарпатської області. Окреслено окремі завдання щодо раціонального користування землями сільсько- та лісгосподарського призначення регіону, значна частина якого в розрізі адміністративних областей регіону Карпат України є складовою Карпатської гірської системи. Особлива увага приділена аналізу лісів та інших лісовкритих площ Закарпаття.

Кількість бібліографічних посилань – 9; мова – українська.

Ключові слова: Українські Карпати, Карпатська гірська система, сільськогосподарські угіддя, земельні ресурси, форми власності, види економічної діяльності, лісовий фонд, лісовкриті території, групи лісів, лісокористування.

ВСТУП

Українські Карпати є складовою частиною Карпатської гірської системи, яка розміщена в центрі Середньої Європи. Довжина Українських Карпат становить 270 км, ширина 70-100 км, а загальна

площа з тісно прилеглими територіями – понад 37 тис.км², або 20% від загальної Карпатської гірської системи. Вони охоплюють всю територію Закарпатської, 37,5% - Івано-Франківської, 18,6% - Львівської та 15,8% - Чернівецької областей [1, С. 43].

Карпатський регіон розташований на крайньому заході України. Усі адміністративні області регіону є прикордонними. На фоні їх особливо виділяються Закарпатська область, оскільки західні і південні кордони області співпадають з державним кордоном України загальною протяжністю 467,3 км, в тому числі з Польщею – 33,4 км, Словаччиною – 98,5 км, Угорщиною – 130,0 км та Румунією – 205,4 км. Унікальне гео економічне

Газуда Леся Михайлівна – к.е.н, доцент кафедри економіки, менеджменту та маркетингу Ужгородського національного університету, e-mail: lesya@uzh.ukrtel.net
Газуда Михайло Васильович, старший викладач кафедри економіки, менеджменту і маркетингу Ужгородського національного університету
Дяченко Ігор Борисович – начальник відділу з контролю за охороною та використанням лісів держуправління ОНПС Закарпатської області.

розташування області на перехресті торгових та інших шляхів сприяє розвитку і подальшому поглибленню всебічного міждержавного співробітництва. Закарпаття дедалі впевненіше стає міжнародним регіоном відпочинку, лікування, туризму і спорту.

Метою даного дослідження є провідні сфери та види економічної діяльності агро- та лісопромислового комплексів адміністративних областей регіону Карпат України.

Структура статті побудована наступним чином, в першому розділі охарактеризовано особливості розподілу та використання земельних ресурсів в Карпатському регіоні; у другому – дано аналіз використання земельних ресурсів лісового фонду Закарпатської області за групами лісів та категоріями захищеності, підпорядкованих обласному управлінню

лісового господарства. Методологічно стаття побудована на використанні прийомів статистичного та порівняльного аналізу, а також абстрактно-логічних методів для узагальнення матеріалів дослідження з проблем землекористування.

1 ОСОБЛИВОСТІ РОЗПОДІЛУ ТА ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ У КАРПАТСЬКОМУ РЕГІОНІ

Земельні ресурси регіону Карпат України, в тому числі Закарпатської області характеризуються обмеженістю сільськогосподарських угідь, і особливо, ріллі та значною питомою часткою лісів та інших лісовкритих площ. Земельна площа регіону в розрізі адміністративних областей Українських Карпат характеризується в нижченаведеній таблиці.

Таблиця 1 Земельна площа, у т.ч. сільськогосподарські угіддя, ліси та інші лісовкриті площі в розрізі адміністративних областей Українських Карпат (на 1 січня 2006 р.; тис. га)

Адміністративні області регіону Карпат України	Загальна земельна площа	У тому числі			Ліси та інші лісовкриті площі	Постійне населення, тис. осіб
		Сільськогосподарські угіддя	З них			
			рілля	Сіножаті та пасовища		
Закарпатська	1275,3	454,3	200,6	226,6	723,9	1242,6
Івано-Франківська	1392,7	633,4	374,6	213,0	587,7	1386,2
Львівська	2183,1	1269,7	797,7	303,4	693,3	2577,1
Чернівецька	809,6	472,8	337,8	109,1	236,8	908,2
Разом по регіону	5660,7	2830,2	1710,7	852,1	2241,7	6114,1
Довідково: Україна	60354,8	41722,2	32451,9	7950,5	9400,2	46749,2
Регіон в % до України	9,4	6,8	5,3	10,7	23,8	13,1
Закарпаття в % до України	2,1	1,1	0,6	2,8	7,7	2,7

*Розраховано за джерелами: [2, С.178, 561, 375], [3, С.120, 156, 335], [4, С. 33, 105, 330, 211], [5, С.114, 146, 126, 278], [6, С.152, 192, 345].

Наведена таблиця засвідчує про незначну питому частку сільськогосподарських угідь і, зокрема, ріллі в регіоні. Проте, в цілому, Українські Карпати, в тому числі Закарпатська область виділяється щодо наявності лісів та інших лісовкритих площ. Так, тут зосереджено 23,8% лісів та інших лісовкритих площ України, а в Закарпатській області – 7,7%. Друга позиція по якій виділяється регіон Українських

Карпат – це наявність значних площ сіножатей та пасовищ, більшість з яких субальпійські луки (полонини). Однак, в цілому, регіон, а також Закарпатська область характеризуються незначною часткою ріллі (5,3%) по відношенню до аналогічних сільгоспугідь країни. Більш детальний аналіз щодо наявності земельних угідь в регіоні в розрахунку на одну особу характеризує табл. 2.

Таблиця 2 Наявність земельних угідь в регіоні Карпат України, у тому числі у Закарпатській області в розрахунку на одну особу* (на 1 січня 2006 р., га)

Регіон, у тому числі Закарпаття	Всього земель	У тому числі			Ліси та інші лісовкриті площі
		Сільськогосподарські угіддя	З них		
			рілля	Сіножаті та пасовища	
Разом по регіону	0,93	0,46	0,28	0,14	0,37
у т.ч. Закарпаття	1,03	0,37	0,16	0,18	0,58
Довідково: Україна	1,29	0,89	0,69	0,17	0,20

* Розрахована на основі табл. 1.

Дані наведеної таблиці засвідчують, *по-перше*, що в розрахунку на 1 особу сільгоспугідь припадає майже вдвічі менше ніж в Україні, в цілому, а на Закарпатті – у 2,4 рази. Ще більша розбіжність проявляється щодо наявності ріллі, оскільки в

розрахунку на 1 особу її припадає у 2,4 менше ніж в Україні, а в Закарпатській області – у 4,3 рази. *По-друге*, на фоні України регіон Карпат виділяється стосовно площ лісів та інших лісовкритих територій. Так, в Україні цей показник складає 0,2 га на 1

мешканця, в регіоні Карпат – 0,37, а в Закарпатській області – 0,58 га.

Характерною особливістю сільськогосподарського виробництва як в Україні, так і в регіоні Карпат України є збільшення кількості об'єктів Єдиного державного реєстру підприємств та організацій України (ЄДРПОУ) за формами власності та видами економічної діяльності. Суб'єктами

ЄДРПОУ є юридичні особи та відокремлені підрозділи юридичних осіб всіх форм власності та організаційно-правових форм господарювання, що знаходяться на території України та проводять свою діяльність на підставі її законодавства [6, С.79]. Кількість суб'єктів ЄДРПОУ за формами власності та видом економічної діяльності в Україні, в тому числі Закарпатській області наведено в табл. 3.

Таблиця 3 Кількість суб'єктів ЄДРПОУ за формами власності та видами економічної діяльності в Україні, в тому числі Закарпатській області* (на 1 січня, роки)

	Всього	За формами власності			
		приватна	державна та корпоративна	комунальна та корпоративна	Колективна, власність міжнародних організацій та юридичних осіб інших держав
<i>Україна</i>					
Всього, 2002	889330	263308	43374	65920	516728
2006	1070705	838377	43580	79461	109287
2006 рік в % до 2002	120,4	318,4	100,5	120,5	21,1
<i>в тому числі,</i>					
<i>Сільське, лісове господарство та мисливство,</i>					
2002	73963	47478	2081	700	23704
2006	85824	83153	1907	744	20
2006 рік в % до 2002	116,0	57,1	91,6	106,3	0,08
<i>в тому числі, Закарпатська область</i>					
Всього, 2002	16158	4427	743	1714	9274
2006	17810	11399	876	2400	3135
2006 рік в % до 2002	110,2	257,5	117,9	140,0	33,8
<i>в тому числі,</i>					
<i>Сільське, лісове господарство та мисливство,</i>					
2002	1866	x	x	x	x
2006	2152	2068	71	13	-

* Розраховано за джерелами: 1. Статистичний щорічник України за 2001/Державний комітет статистики України. К.: Техніка, 2002. – с. 94;

2. Статистичний щорічник України за 2005 р./Державний комітет статистики України. Київ. Видавництво „Консультант”, 2006. - с. 82;

3. Закарпаття 2005: Статистичний щорічник /Головне управління статистики у Закарпатській області. – Ужгород, 2006. – с. 60, 61.

Наведена таблиця засвідчує про наступні тенденції у зміні кількості об'єктів ЄДРПОУ за формами власності та видом економічної діяльності:

- за аналізований період зміцнює свої позиції, в цілому, як в Україні, так і на Закарпатті приватна власність. Зокрема, кількість таких суб'єктів в Україні у 2006 р. в порівнянні з 2002 р. збільшилась у 3;2 рази (із 263,3 до 838,4 тис.), в тому числі в сільському, лісовому господарствах та мисливстві майже в 1,7 рази (із 47,5 до 83,2 тис.). Аналогічна тенденція і в Закарпатській області, оскільки їх кількість за аналізований період, в цілому, збільшилась у 2,6 рази (від 4,4 до 11,4 тис.);

- як для України, так і для Закарпатської області в аналізованому періоді характерною особливістю є збільшення кількості таких суб'єктів у комунальній та комунальній корпоративній

власності, в цілому. Зокрема, кількість суб'єктів ЄДРПОУ за період з 2002 р. по 2006 р. в Україні збільшилась на 20,5% (із 65,9 до 79,5 тис.), в тому числі в Закарпатській області на 40,0% (від 1,7 до 2,4 тис.);

- незначне збільшення таких суб'єктів характерне також для державної та державної корпоративної форми власності. Так, в Україні кількість їх збільшилась на 0,5%, або на 206 суб'єктів, а на Закарпатті – 17,9%, або на 133 одиниці. Для України також характерна тенденція щодо збільшення кількості суб'єктів даної форми власності у сільському, лісовому господарствах та мисливстві;

- оскільки дані за 2002 р. щодо кількості суб'єктів ЄДРПОУ за формами власності та за видом економічної діяльності (сільське, лісове

господарство та мисливство) у статистичних щорічниках Закарпатської, Івано-Франківської, Львівської, Чернівецької областей відсутні, то на нашу думку така тенденція щодо збільшення кількості суб'єктів притаманна регіону Карпат, в цілому.

Проте, основним товаровиробником сільськогосподарської продукції рослинництва і тваринництва як в регіоні Карпат України, так і в розрізі адміністративних одиниць регіону є фізичні особи – господарства населення (табл. 4).

Таблиця 4 Питома частка господарств населення областей регіону Карпат України в загальному обсязі валової продукції рослинництва і тваринництва* (на початок року, у відсотках)

Адміністративні області регіону	Рослинництво			Тваринництво		
	1991	2001	2006	1991	2001	2006
Закарпатська	51,8	90,8	92,5	57,8	96,7	96,4
Івано-Франківська	41,4	86,4	89,9	58,0	93,4	87,6
Львівська	40,1	85,7	86,4	49,7	92,4	89,4
Чернівецька	30,2	75,4	85,7	45,8	89,0	87,6
Довідково: Україна	21,3	54,4	55,0	33,8	73,6	66,7

* Джерело: Сільське господарство України за 2005 рік: Статистичний збірник/ Державний комітет статистики України. – К., 2006. – с. 207-208.

Дані таблиці свідчать: *по-перше*, в умовах найменшої забезпеченості сільгоспугіддями, в тому числі ріллею, що особливо характерно для Закарпатської області, основним товаровиробником як рослинницької, так і тваринницької продукції ще у 1991 р. були господарства населення області; *по-друге*, в інших адміністративних областях регіону внаслідок реформування сільськогосподарських підприємств і паювання земель основними товаровиробниками в усіх адмін областях регіону Українських Карпат та України у 2001-2006 рр. стали господарства населення. Зокрема, в Україні у 2006 р. вони виробляли від 55,0% рослинницької до 66,7%

тваринницької продукції до всіх категорій господарств, а в адмін областях регіону Карпат України відповідно від 85,7 до 92,5% та від 86,6 до 96,4%.

Внаслідок реформування сільського сподарських підприємств колективної та державної форм власності і розпаювання земель сільського сподарського призначення, які в минулому були основними товаровиробниками зернових культур як в Україні, так і в адміністративних областях регіону Українських Карпат зменшилось виробництво зернових культур та м'яса в розрахунку на одну особу (табл. 5).

Таблиця 5 Виробництво зернових культур та м'яса на одну особу в адміністративних областях регіону Українських Карпат* (на початок року, кг)

Адміністративні області регіону	Зернові культури				М'ясо, (у забійній вазі)			
	1991	2001	2003	2006	1991	2001	2003	2006
Закарпатська	242	132	208	237	53	36	38	36
Івано-Франківська	350	178	228	241	66	37	37	41
Львівська	366	181	261	243	66	26	29	32
Чернівецька	620	350	481	469	86	32	34	34
Довідково: Україна	983	497	805	807	84	34	34	34

* Джерело: Сільське господарство України за 2005 рік: Статистичний збірник/ Державний комітет статистики України. – К., 2006. – с.223, 274.

Дані наведеної таблиці підтверджують висловлену вище тезу про значне зменшення виробництва зернових культур в розрахунку на 1 особу і ще в більшій мірі – м'яса в усіх адміністративних областях як регіону Українських Карпат, так і в Україні в цілому.

Зменшення виробництва м'яса в усіх категоріях господарств обумовлено за рахунок руйнації тваринницьких комплексів аграрного сектора (табл. 6).

Наведена таблиця відображає наступні тенденції в динаміці:

- за період з 1991 по 2006 рр. зниження поголів'я усіх видів тварин в адмін областях значно менші, ніж в Україні в цілому. Так, в регіоні Українських Карпат поголів'я великої рогатої худоби зменшилось на

61,5%, або на 1,5 млн. голів, а в Україні відповідно на 73,6%, або на 18,1 млн. голів;

- дещо менше скорочення відбулося у поголів'ї свиней. Зокрема, в регіоні Українських Карпат воно зменшилось на 35,3%, або на 449 тис. голів, а в Україні відповідно на 73,7%, або на 12,4 млн. голів;

- значне зменшення поголів'я овець та кіз відбулося в регіоні, і особливо в Україні. Так, за аналізований період їх поголів'я в регіоні зменшилось на 60,3%, або понад 332,5 тис. голів, а в Україні відповідно на 80,6% (на 6,8 млн. голів);

- така ж тенденція характерна для 2006 р. по відношенню до 2003 р., за винятком Закарпатської області.

Таблиця 6 Поголов'я великої рогатої худоби, свиней, овець та кіз в адміністративних областях регіону Українських Карпат* (усі категорії господарств; на початок року; тис. голів)

Адміністративні області регіону	1991	2001	2003	2006	2006 р. в % до:	
					1991	2003
Велика рогата худоба						
Закарпатська	352,5	182,4	194,4	171,0	48,5	88,0
Івано-Франківська	581,8	320,6	320,7	258,8	44,5	80,7
Львівська	1095,4	565,7	536,0	362,7	33,1	67,7
Чернівецька	448,4	196,9	200,4	162,8	36,3	81,2
Разом по регіону:	2478,1	1265,6	1251,5	955,3	38,5	76,3
<i>Закарпаття в % до регіону</i>						
	14,2	14,4	15,5	17,9	x	x
Довідково: Україна	24623,4	9423,7	9108,4	6514,1	26,4	71,5
Свині						
Закарпатська	343,4	231,8	258,8	254,9	74,2	98,5
Івано-Франківська	298,8	195,8	213,8	178,8	59,3	83,6
Львівська	283,8	260,8	284,4	230,2	81,1	80,9
Чернівецька	346,6	134,8	172,3	159,7	46,1	92,7
Разом по регіону:	1272,6	823,2	929,3	823,6	64,7	88,6
<i>Закарпаття в % до регіону</i>						
	27,0	28,2	27,8	30,9	x	x
Довідково: Україна	19426,9	7652,3	9203,7	7052,8	36,3	76,6
Вівці та кози						
Закарпатська	269,4	108,9	115,6	116,5	43,2	100,8
Івано-Франківська	69,1	46,1	47,0	30,0	43,4	63,8
Львівська	64,0	33,5	33,6	23,5	36,7	69,9
Чернівецька	148,8	59,7	56,3	48,8	32,8	86,7
Разом по регіону:	551,3	248,2	252,5	218,8	39,7	86,6
<i>Закарпаття в % до регіону</i>						
	48,9	43,9	45,8	53,2	x	x
Довідково: Україна	8418,7	1875,0	1984,4	1629,5	19,4	82,1

* Джерело: Сільське господарство України за 2005 рік: Статистичний збірник/Державний комітет статистики України. – К., 2006. – с.259, 263, 265.

2 АНАЛІЗ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ ЛІСОВОГО ФОНДУ ОБЛАСТІ

Основна площа лісів та інших лісовкритих площ (табл. 1) відноситься до державної форми власності, які належать небагатьом постійним лісокористувачам, що зокрема, на прикладі Закарпатської області засвідчують дані останнього лісовпорядкування станом на 01.01.1999 року (лісовпорядкування проводиться 1 раз на 10 років і передостаннє з них було проведено у 1989 р.):

- за Закарпатським обласним управлінням лісового господарства закріплено 484,4 тис. га (66,9 %) із 723,9 тис. га, в цілому;
- за Міністерством агрополітики України – 113,3 тис. га (15,6%);
- за Міністерством екології та природних ресурсів – 79,2 тис. га (10,9%);
- за Міністерством оборони України – 9,8 тис. га (1,3%);
- за Міністерством освіти – 3,7 тис. га (0,5%);
- решта лісовкритих площ належить до чагарників, стосовно яких лісокористувачам необхідно визначитись, щоб реконструювати їх у відповідні типи лісу щодо лісорослинних умов.

Ліси та лісовкриті площі багаті на продукцію недеревного рослинного походження (гриби, лісові

ягоди та плоди, ін.), біологічні і експлуатаційні запаси яких ще недостатньо використовуються для переробки та виробництва харчових продуктів і напоїв підприємствами харчопереробної промисловості.

Лісові масиви на території Закарпатської області розташовані, в основному, в гірській та передгірній природно-економічній зонах на які припадає 80,0% території. Середня лісистість області понад 56,0%, однак вона коливається від 12,9 (Берегівський район) до 81,0% (Тячівський район), [9, С.5].

Веденням лісового господарства у лісах, їх охороною і захистом, частковою експлуатацією і переробкою деревини, побічними лісовими користуваннями займаються лісові підприємства області – держлісгоспи (ДЛГ) та держлісмишлिवгоспи (ДЛМГ). На території області веденням лісового господарства також займаються – Карпатський біосферний заповідник, національний природний парк (НПП) „Синевир”, Ужанський національний парк, Ужгородське військове лісництво, Закарпатський лісотехнікум.

Ліси колективних та державних сільгосппідприємств тимчасово передані новоствореному колективу лісогосподарському підприємству „Агроліс” для проведення

инвентаризації з метою визначення придатності ведення лісового господарства і подальшої передачі її державним лісгосподарським підприємствам. Площі, на яких недоцільно вести лісове господарство, будуть передані на баланс сільських рад [9, С.3].

Зміни, що відбулися в розподілі лісів за категоріями захищеності, підпорядкованих обласному управлінню лісового господарства, за міжобліковий період наведені в табл. 7.

Таблиця 7 Динаміка розподілу загальної площі земельних ділянок лісового фонду за групами лісів і категоріями захищеності, підпорядкованих обласному управлінню лісового господарства, [9, С.11-13].

Групи і категорії захищеності лісів	Всього по управлінню				Зміни	
	за станом на 01.01.1989 р.		за станом на 01.01.1999 р.		тис. га (+, -)	% (+, -)
	площа	%	площа	%		
Ліси I групи, разом	176,9	35,0	212,6	44,0	+35,7	+20,2
<i>В тому числі,</i>						
1. Ліси, що виконують переважно водоохоронні функції - разом	30,0	6,0	55,5	12,0	+25,5	+85,0
2. Ліси, що виконують переважно захисні функції - разом	86,4	17,0	69,1	14,0	-17,3	-20,0
3. Ліси, що виконують переважно санітарно-гігієнічні та оздоровчі функції - разом	60,5	12,0	59,0	12,0	-1,5	-3,0
4. Ліси спеціального цільового призначення - разом	-	-	29,0	6,0	+29,0	+100,0
Ліси II групи, разом	325,2	65,0	271,8	56,0	-53,4	-16,4
Усього лісів I і II груп	502,1	100,0	484,4	100,0	-17,7	-3,5

Зміни в площі груп і категорій захищеності обумовлені тим, що при лісовпорядкуванні вони були переглянуті, поділені згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 27 липня 1995 р. № 557 „Про затвердження Порядку поділу лісів на групи, віднесення їх до категорії захищеності та виділення особливо захисних ділянок лісового фонду”, реорганізацію лісгосподарських підприємств, прийомом-передачею земель. За ревізійний період передано 24,9 тис. га із вилученням зі складу лісових підприємств, із них:

- Карпатський біосферний заповідник (КБЗ) – 12,3 тис. га, в тому числі Ясінянське ДЛМГ – 1,7 тис. га, Рахівський ДЛГ – 5,5 тис. га; Великобичківське ДЛМГ – 5,1 тис. га;
- Ужанському НПП – 11,5 тис. га (Великобержнянське ДЛМГ);
- Сільським радам та іншим користувачам – 1,1 тис. га;
- Уточнення площ при видачі державних актів – 0,4 тис. га;
- Прийнято від КСП – 7,6 тис. га, в тому числі: Ясінянське ДЛМГ – 0,8 тис. га; Рахівський ДЛГ – 2,8 тис. га; Великобичківське ДЛМГ – 3,9 тис. га; Виноградівський ДЛГ – 0,2 тис. га.

Отже, на нашу думку доцільно більшість лісів П-ої групи перевести у категорію І-ої, відновити корінні типи лісу з метою посилення їх водоохоронних, захисних, санітарно-гігієнічних, оздоровчих функцій та збільшення площ лісів спеціального цільового призначення.

ВИСНОВКИ

Регіон Українських Карпат, а особливо Закарпатська область є унікальною екологічною

системою заходу України з різноманітним рельєфом та кліматичними умовами, великими площами лісів, лісовкритих територій та обмеженими ресурсами земельних угідь сільськогосподарського призначення.

В аграрному секторі зміцнює свої позиції приватна власність на земельні ресурси сільськогосподарського призначення. Зросла кількість суб'єктів ЄДРПОУ в даній формі власності, а також у комунальній та комунальній корпоративній як в Україні, так і Закарпатській області. Внаслідок цього основним товаровиробником сільськогосподарської продукції рослинництва і тваринництва в адміністративних областях регіону Карпат України є фізичні особи – господарства населення. Зменшилась роль юридичних осіб у виробництві зернових культур та м'яса в розрахунку на одну особу в результаті подальшого реформування колективних сільськогосподарських підприємств.

Аналіз використання земельних ресурсів лісового фонду області засвідчує, що основними лісокористувачами були і залишаються державні лісопідприємства. За останні роки відбулися зміни в площі груп і категорій захищеності лісів.

Перспектива соціально-економічного розвитку адміністративних областей регіону Карпат України полягає в освоєнні рекреаційно-туристичного комплексу, вирощуванні екологічно чистої сільгосппродукції та переробленні продуктів побічного користування лісу. Подальші дослідження нами будуть зосереджені на питаннях раціонального використання земельних ресурсів сільсько- та лісгосподарського призначення, проблем заліснення еродованих земель не вкритих лісовою рослинністю, експлуатаційним запасам лісів та ефективного ведення лісгосподарської діяльності.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Манівчук Ю.В. Екологічні системи аграрного виробництва в Карпатах. –Ужгород: Видавництво „Закарпаття”, 1996 – 276с.
2. Закарпаття 2005: Статистичний щорічник /Головне управління статистики у Закарпатській області. – Ужгород, 2006. – 591с.
3. Статистичний щорічник Івано-Франківщина, Україна, Світ за 2005 рік/Головне управління статистики в Івано-Франківській області. – Івано-Франківськ, 2006. - 613с.
4. Статистичний щорічник Львівської області за 2005 рік/Головне управління статистики у Львівській області. Ч. 1. – Львів, 2006. – 366с.
5. Статистичний щорічник Чернівецької області за 2005 рік/Головне управління статистики в Чернівецькій області. – Чернівці, 2006. – 479с.
6. Статистичний щорічник України за 2005 р./Державний комітет статистики України. Київ. Видавництво „Консультант”, 2006. - 575с.
7. Статистичний щорічник України за 2001/Державний комітет статистики України. К.: Техніка, 2002. – 643с.
8. Сільське господарство України за 2005 рік: Статистичний збірник/ Державний комітет статистики України. – К., 2006. – 366с.
9. Зведений проект організації розвитку лісового господарства Закарпатського обласного управління лісового господарства Державного комітету лісового господарства України./ Державний комітет лісового господарства України, Українське державне проектне лісовпорядне виробниче об'єднання, Українська лісовпорядна експедиція. – Т.1, Книга 1., Ірпінь, 2001. – 330с.